

Norr om Stavreviken i gränslandet mellan Timrå och Härnösands kommuner bildar Mjällån en djup dalgång. Den meandrande ån skapar spektakulära nipor. Getryggarna ger magnifik utsikt. I det nybildade naturreservatet finns broar, leder och vindskydd förberett. Kom till Medelpads Grand Canyon och upptäck insektsfaunan.

Mjällådalen

De flesta som besöker Mjällådalen slås av hur vackert det är. Man ser inte dalgången från landsvägen. Man måste kliva igenom ett parti med snårskog för att nå fram till de första rasbranterna. Då ser man det kuperade milsvida och det numera nästan helt obodda skogslandskapet. Man anar

TEXT: Magnus Stenmark

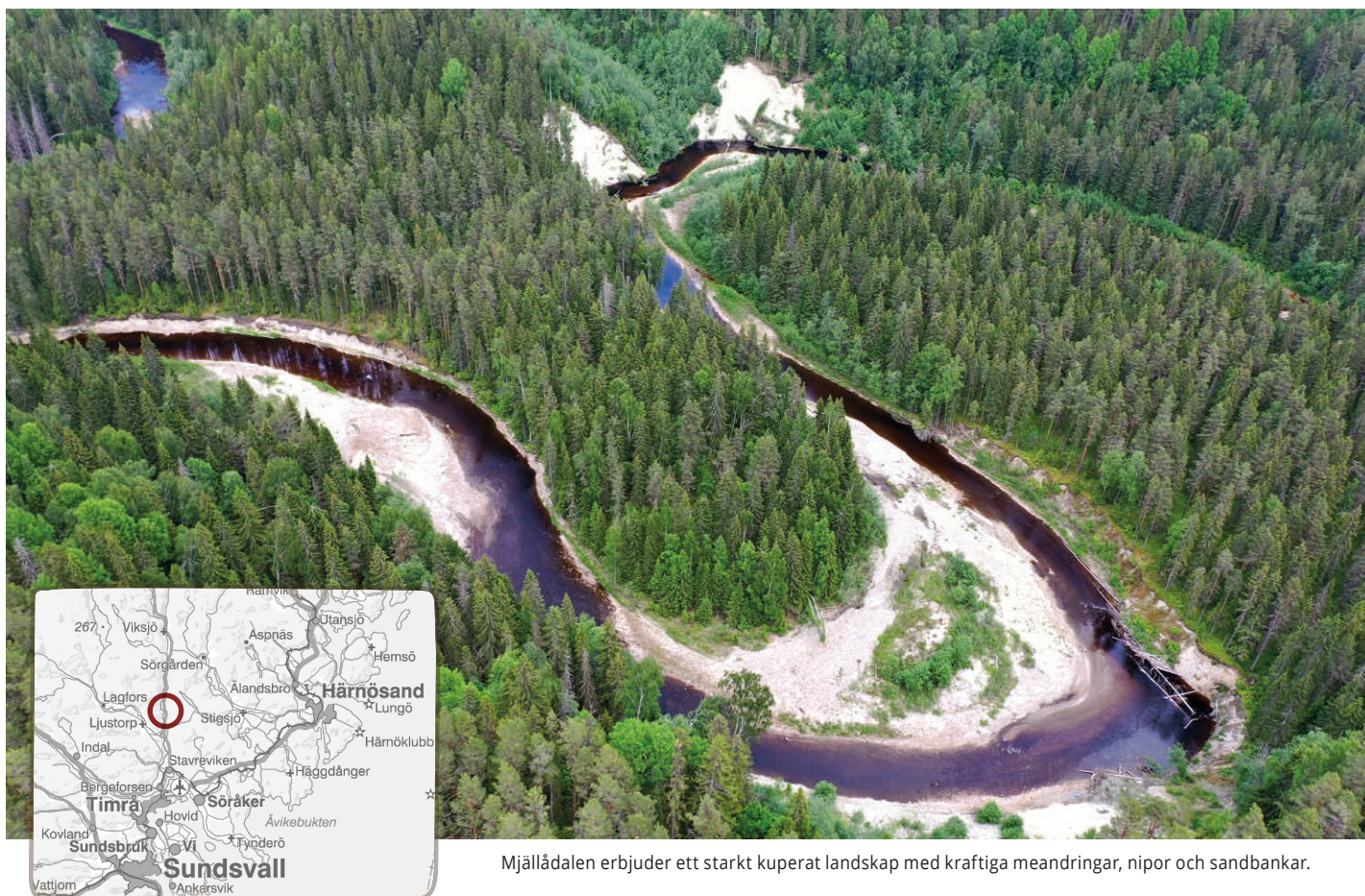
& Joel Hallqvist

FOTO: Magnus Stenmark

också själva dalgången som skimtar mellan grantopparna. Har man kommit så här långt måste man ta sig ner och undersöka dalen.

Mjällådalen är uppmärksam av biologer och särskilda undersökningar har gjorts med fokus på svampar, kärlväxter, lavar, mossor, groddjur, skalbaggar, spindlar och steklar. Efter-

som Mjällån är ett oreglerat vattendrag, där det hela tiden skapas och omskapas sandiga habitat längs åstränderna, har en unik insektsfauna kunnat etablera sig. Liknande sandiga miljöer finns bara på några få platser i landet. På strandbankar och sandrevlar hittar man en lång rad arter av sällsynta skalbaggar. Framför allt jordlöpare (Carabidae) och kortvingar (Staphylinidae) är väl representerade och

Mjällådalen erbjuder ett starkt kuperat landskap med kraftiga meandringar, nipor och sandbankar.

Trolldruvemätare *Baptria tibiale* (VU) är vanlig i de lövrika strandnära skogar som också hyser gott om svart trolldruva.

Rovstekelsglasvinge *Synanthedon sphecoformis* är en art som kan påträffas i de lövrika miljöerna på sandbankarna.

från släkten som *Bembidion* och *Bledius* kan man hitta flera sällsynta och rödlistade arter som är helt beroende av denna speciella naturtyp. Brynmiljön, lövskogarna och torpmiljöerna är andra naturtyper som är viktiga för tvåvingar, steklar och andra insektsgrupper.

Nipor, rasbranter & sandbankar

Hela dalgången präglas starkt av raviner. Landskapet växlar mellan djupa raviner och plåtåer, och flera små vattendrag påverkar de raviner som slutligen letar sig ner till Mjällån, som vid Sanna rinner ihop och byter namn till Ljustorpsån. Det bildas ras och nipor både i anslutande raviner och längs åns meandringar. Denna störning bildar ständigt nya miljöer för kräsna kärlväxter och sandälskande insekter.

Sötgräs och strandsandjägare *Cicindela maritima* (VU) är två karaktärsarter i Mjällådalen. Sötgräs förekommer i de fuktiga ravinerna och är områdets karaktärsväxt. Strandsandjägare lever vid de flacka vegetationsfria sandytorna som bildas i strandzonen och är spridd främst i den södra delen av Mjällådalen. Mjällådalen står för 15% av landets observationer i Artportalen av strandsandjägare! Motsvarande andel för sötgräs är 26%.

Under sommaren 2022 besökte vi olika sandmiljöer. I dessa miljöer fanns många värmeälskande arter som är specialiserade till habitat som har finsand, rasbranter, lera och rasbranter. Här fanns bland andra skimmervägstekel *Caliadurgus fasciatus*, äsvägstekel *Arachnospila fumipennis* och finmovägstekel *Arachnospila abnormis*. I nipornas lodbranter fanns fyra arter av rovtstekelsläktet *Trypoxylon*, rovtstekelarten *Dryudella pinguis* och biarterna hallon-sandbi *Andrena fucata* och blodrotssandbi

A. tarsata. Här fanns också stora populationer av ljungsidensbi *Colletes succinctus* och smalcitronbi *Hylaeus angustatus*.

Sandrotkrypore *Psammodytes asper* upptäcktes på en sandbank. Detta är en liten bladhorning som lever i marken på sandiga öppna lokaler. Mjällån är en pålitlig fyndplats för denna art som är sporadiskt funnen ända upp till Umeå men på påfallande få lokaler.

En annan art som är värd att nämnas från dessa miljöer och som har en av sina få förekomster längs Mjällån är strandgrävbaggan *Augyles intermedius* som vi fann nära Tunbodarna. Arterna i denna familj påträffas på stränder i närheten av vatten av olika slag. Av de många spännande och exklusiva kortvingarna som lever i strandzonen längs Mjällån hittade vi vid våra besök bland annat grävkortvingen *Bledius tibialis* (NT) vid Storsand. Arten har en mycket begränsad utbredning i vårt land och verkar vara beroende av oreglerade vattendrag. På samma lokal lyckades vi genom vattenbegjutning av sandstranden lura fram en annan grävkortvinge, den ytterst lilla *Thinobius ciliatus* som endast är någon dryg millimeter lång. Denna lilla art har påträffats på ett antal liknande lokaler i norra Sverige.

Barrblandskog

Det som präglar området Mjällådalen är kanske främst skoglig kontinuitet. På nipbranter och åsryggar växer ofta barrblandskog som domineras av gran. Det finns källor, fuktstråk och vattendrag som skapat stora områden med fuktig gran-skog. Barrblandskogen är påfallande rik på löv med stora inslag av säl, asp, gråal, vårtbjörk och glasbjörk. Säl, ekorr, bärr, linnea, harsyra, blåbär och lingon utgör i

dess miljöer de främsta nektar- och pollenresurserna.

I de nedre nipbranterna och på svämplanen domineras skogen ofta av asp och gråal. På flera platser finns bestånd med kraftig asp och att dessa miljöer har lång kontinuitet och höga naturvärden tydliggörs av att arter som suturfläckad mycelbagge *Agathidium discoideum* (VU) och karelsk barkfluga *Xylomya czezanovskii* (EN) påträffats i Mjällådalen. Båda arterna utnyttjar asp.

Ljusa lövrika skogar

Nära dalgångens botten öppnar sig ljusa skogar som är mycket lövrika. Här är gråal, asp och säl de dominerande trädslagen tillsammans med hägg, rönn och ibland skogslönn. I undervegetationen finns liljekonvalj, ormbär, hallon, gullris och smultron som är viktiga för nektar- och pollenberoende insekter. De lövrika skogarna är hem för en artrik fauna av solitära getingar, rovtsteklar och vildbin. Vapenflugan *Beris fuscipes* (NT) lever här i den i örtrika fuktiga lövskogen.

Svämplan med gott om videarter

På svämplanen och i strandzonen finns primärskog med gråal, säl, svartvide, mandelpil, grönvide, jolster, hägg, hästhov, ärenpris, jordreva, midsommarblomster och vitsippa som levererar en god tillgång på nektar och pollen. I strandzonen möter vi Mjällådalens nipor och sandbankar och dessa miljöer är boplatser och födosökmiljöer för en rad arter skalbaggar, steklar och flugor. I denna miljö fanns många typiska brynlevande arter som rovtstekelarten *Crabro scutellatus*, mörknagbi *Hoplitis claviventris*, skogsmurarbi *Osmia nigriventris*, sälvedgeting *Symmorphus angustatus* och tallmurar-

geting *Ancistrocerus ichneumonideus*.

Flera arter av bladbaggesläktena *Cryptocephalus* och *Gonioctena* påträffas i dessa miljöer, bland annat fann vi rikligt av den nordliga och inte helt vanliga nordvidebaggen *G. linnaeana*.

Igenväxande torpmiljöer

I området finns flera odlingsmarker som sedan många årtionden inte brukas. Dessa platser har höga naturvärden kopplade till varma och öppna ängsmarker med brynmiljöer. Faunan av pollinatörer i dessa igenväxande torpmiljöer är kopplad till död ved och till insektsrika miljöer där rovlevande arter kan födosöka. Urskogsvedflugan *Xylophagus kowarzi* (NT) påträffades i denna miljö. Bland de unika torpmiljöarterna fanns artparet husvedgeting *Symmorphus bifasciatus* och dess parasit smal guldstekel *Chrysis angustula*. Här fanns också arter som större snyltvägstekel *Ceropales maculata* som parasiterar olika arter av andra vägsteklar. Nordlig tapetserargeting *Discoelius dufourii* påträffades i denna miljö och är förmodligen knuten till torpmiljön och närliggande solbelysta stubbar av gråal.

Det fanns också vildbiarter som gynnas av kulturmiljön som vialtapetserarbi *Megachile nigriventris*, trätapetserarbi *M. ligniseca* och lundsandbi *Andrena subopaca*. Knäppararten *Danosoma fasciatum* (NT) hittades vid torpmiljöerna och är en stor och karismatisk knäppare med nordlig utbredning som lever under barken på främst gran.

Blåsbaggearten *Nepachys cardiacae*

Bergströmstorpet är en av flera igenväxande torpmiljöer i Mjällådalen. Miljön är mycket artrik på brylevande insekter.

(NT) är en knepig art med okänd biologi som också dök upp vid en av torpmiljöerna. Arten förknippas ibland med hjärtstilla men också att den skulle utvecklas i död ved. Enstaka spridda fynd finns från en stor del av landet men arten saknas längst i söder. Vi tror att torpmiljöerna kan hysa många fler spännande arter och ser gärna att de besöks av fler entomologer.

Art-eldorado

I Mjällådalen finns över 2 800 arter bland alla artgrupper registrerade, framför allt tack vare de artinventeringar som genomförts av Naturskyddsföreningen och Länsstyrelsen i Västernorrlands län. I området har 179 rödlistade arter påträffats, främst bland svampar. Mängden rödlistade arter och artrikedomen av svampar, skalbaggar, fjärilar, flugor och steklar är häpnadsväckande.

Strandsandjägare *Cicindela maritima* (VU) är en karaktärsart på sandbankarna.

Artrik pollinatörsfauna

Under fältbesöken under sommaren 2022 hittade vi 518 arter insekter. Av dessa hörde 129 arter till steklar. Bland vildbin, som är en viktig grupp av pollinatörer hittade vi 55 arter. Många tvåvingar är också pollinatörer, till exempel fann vi 53 arter av blomflugor (Syrphidae). Bland skalbaggar finns en hög diversitet av blombesökande arter bland praktbaggar (Buprestidae), långhorningar (Cerambycidae), bladbaggar (Chrysomelidae), blombaggar (Oedemeridae) och bladhorningar (Scarabaeidae).

Mjällådalen är hem åt minst 16 arter av humlor. I området finns en stark population av hushumla *Bombus hypnorum* som gynnas av död ved. Det finns också flera långtungade arter i Mjällådalen: åkerhumla *Bombus pascuorum*, trädgårdshumla *B. hortorum* och klöverhumla *B. distinguendus* (NT). De långtungade arterna gynnas av strandzoner och ljusa skogar med gott om djuppipiga örter.

Hjälp till att utforska

Vi hoppas att fler besöker Mjällådalen. Du kan hjälpa till att utforska inte bara nipor och raviner utan även områdets strandzoner, svämplan, lövmiljöer och igenväxande torpmiljöer. Glöm inte att rapportera dina observationer till artportalen. På Artportalen kan du också få din artbestämning verifierad om du laddar upp ett foto.

Tack till John Granbo, Länsstyrelsen som guidat, diskuterat och arbetar hårt för att få till bra skötsel av områdets naturmiljöer och bra anordningar för besökare. Tack också till Elisabeth Nilsson, Naturskyddsföreningen som aktivt arbetat för att uppmärksamma och skydda Mjällådalen. ■